

LA RENAXENSA

3o DE NOVEMBRE

LA ESPLUGA DE FRANCOLÍ

II.

Com vaig dir en lo primer article, D. Ramon Berenguer y D. Berenguer Ramon, al conquerir la Espluga, 'n feren donació en 1078, segons era costum en aquell temps, á un dels capdills que l' ajudaren, lo noble D. Huch Pons de Cervera, descendent de un dels nou barons de la fama. ¿Com de dita casa de Cervera passá lo Senyorio de la vila á la orde de S. Joan de Jerusalem última que va tenirlo? Aixó es de lo que vaig á ocupar-me, confessant desde luego que son tan poch los datos que existeixen, degut á la incuria del temps, que quasi res hauria pogut dirne, si no fos estat la tan preciosa com escassa obra del P. Finestres y Monsalvo, que, encara que incidentalment, ve á donarne algunas noticias. Y ja que parlo de dita obra permétissem encara que siga fent una digressió donar alguna noticia d' ella, en gracia als poch exemplars que 'n quedan y per lo tant á lo que es poch coneguda. Jo sols n' he pogut veure

exemplars truncats; un tomo in folio imprés en Barcelona en casa Campins, l' any 1746; dos tomos, de la edició en quart publicada á Cervera imprenta de Joseph Barber en 1753 y altres dos de la edició en quart publicada també á Cervera imprenta de Manel Ibarra en 1756 si no son tots de la mateixa edició publicats en diferenta imprenta y tres anys los uns despres dels altres, no havent pogut veure lo tomo quint que s' ocupa dels Abats quadrienals de Poblet, molt mes escás per lo que sembla. Per aquell temps á mitg sigle passat s' havia suscitad grossa cuestió entre 'ls monestirs de Poblet y Santas Creus sobre sa major antiguetat y preferencia, com que hi havia un ruidós plet en que hi jugavan molt lo poder é influencia de cada un dels respectius convents, y pera aduhir rahons á favor del de Poblet, lo Reverent P. F. D. Jaume Finestres de Monsalvo, erudit per demes y sabi arxiver del mateix se decidí á publicar la referida obra; aixis se compren del primer tomo de la edició de 1746, encaminat sols á aclarir la dita controversia y que quasi m' inclinaria á creure que es únich ó sia que no fou seguit dels altres tomos. Anys despres, quan lo plet fou acabat y decidit á favor de Poblet, trobantse sens dupte lo referit P. Finestres ab tants é importantíssims datos reunits pera la Historia de son monestir, se dicidiria á publicarlos fent la historia complerta del mateix. Allavoras ja cambiá de método, y 'l primer tomo, prescindint per complert de tots los capítols que en la edició de 1746 s' ocupavan del sobredit litigi, tracta de la creació del monestir refutant los errors dels que havian prescindit de sos primers abats Esteve y Vidal donant lloch al plet ab Santas Creus, y acaba ab una descripció detallada y minuciosa de tot lo convent y dependencias que pot servir avuy encara pera son complert coneixement y que es llástima no sigui mes coneguda: en los tres tomos següents s' ocupa de la historia de cada un de sos Abats perpetuos y obras que feren en la casa y en lo quint, que no he pogut veure, tracta dels Abats quadrienals. Es obra importantíssima y la mes complerta que 's pugui donar de Poblet. Cada tomo porta en apéndice tots los documents citats en lo cos del mateix y com n' hi ha de molt importants, diu la tradició que veyentho l' Abat y Monjos y creyent que no era convenient que 's publiquesen, maná recullir tota la edició á lo qual se deu lo escas-

síssim número d' exemplars que 's troban. Lo primer tomo de la edició de 1753 lo vaig deurer á la amabilitat del referit Notari de la Espluga D. Joan Oromí; y 'l primer de la de 1746, segon de la de 1753 y tercer y quart de la de 1756 á la de D. Joan Civit per conducto del propietari de la mateixa D. Francisco Güell, á tots los quals dono desde aquí las mes espressivas gracias.

De dita historia, donchs, de Poblet, son los datos que segueixen referents al Senyorio de la Espluga. Avans es de saber que aquesta vila 's creya tenir dret á cullir una carga de llenya perduda en los boscos de Poblet y 'ls de la Espluga de baix, sobre tot, podian «fer tots jorns ó cada dia dues carregues de llenya en lo bosch de Poblet, é si los frares, monestir ó altres per ells los feyen empaig, en tal cas los podia llevar la post del trestallador del moli de la vila situat prop de la font» que era propi del Monestir, segons tot així se llegeix en los documents antichs y llibres de cabrevacions de la referida vila, lo qual portá una serie de disputas entre lo Monastir de Poblet y la Espluga. Per ellas ne tracta la referida obra de 'n Finestres, y se ve en coneixement de las pocas noticias que 's saben de la historia de la Espluga:

En 1159 se troba encara Senyora de aqueixa, la casa de Cervera, puig conta que Ramon de Cervera feu donació de dos camps de la Espluga á Guillem de Cabrera, altre dels descendents de un dels nou barons de la fama, á qui Ramon Berenguer IV havia donat lo Senyorio de Poblet al conquistar aquest territori. Y lo propi D. Ramon de Cervera com á tal Senyor també ab escriptura de 3 de Mars de 1166 doná en franch alou á don Huch Abat y al convent de Poblet tot lo domini y drets que tenia en lo Molí y aygua de la Espluga de Francolí, com també llicencia pera arrancar y portar pedras y rocas de dit terme sempre que fossen necessarias pera la fábbrica del Monestir y sas dependencias.

Fins á quan durá lo domini de dita casa no consta, sabentse si solzament que ja en 1235 era Senyor de la Espluga lo noble Simó de Palacio, vescomte de Bas segons apareix de la escriptura de concordia entre ell y l' Abat de Poblet D. Vidal á setze de Mars del referit any 1235.

Per aquesta época 's troban ja encesas las cuestiones en-

tre 'l Monestir y la Espluga ab motiu de la llenya dels boscos de Poblet. Ja en 1187 volent los frares sostenir son dret de no deixar tallar las referidas llenyas per los vehins de la Espluga, los ne privaren, com diu lo referit Finestres, (tomo 2ⁿ pág. 114.) lo qual ocasioná que alguns de aqueixos s' atrevíssen á insultar al Prior y á altres Monjos y Religiosos conversos de Poblet y habent acudit lo monestir al rey D. Alfonso II aqueix nombrá jutge pera coneixe de la causa que 's formá á D. Bernat de Bergua, Bisbe de Barcelona, qui doná sentència promulgada en presencia del Ilustríssim Archebisbe de Tarragona D. Berenguer de Vilademuls, de D. Grau de Jorba y altres caballers á 13 de Juny del referit any 1187 per la qual condemná als vehins de la Espluga á anar á peu descals devant l' altar major de la Iglesia de Poblet y oferirli doscents sous barcelonesos. Mes apesar d' aixó no tingué remey lo mal, y com alguns vehins de la Espluga alta, no obstant las concordias firmadas per son Senyor lo Vescomte de Bas, dalt dit, inquietessen lo Monestir devastant sos boscos de nit y de dia, segons diu lo mateix Finestres, (tomo 2.ⁿ pág. 396) y en lo any 1248 arribessen á tal estrem que á ma armada ataquessen á los monjos y conversos ferintne alguns d' ells, D. Ramon de Moncada, Llochtinent de D. Jaume á 7 Janer de dit any dictá sentència manant que 'l Monestir de Poblet fos posat en possessió dels bens de dits vehins fins que haguessen pagat doscents ducats d' or en recompensa del agravi que li havian fet y que juressen en son poder que contra la voluntat del convent de Poblet no tocarian sos boscos ni altre cosa perteneixent al Monestir: empero després las dos parts de convent y vehins de la Espluga firmaren compromís en mans del Archebisbe de Tarragona D. Pere de Albalate, imponentse pena de doscents moravatins al contrafactor del compromís. En virtut d' ell l' Archebisbe á onze del propi mes y any feu sentència arbitral en que va declarar y maná á dits vehins baix las penas del jurament, de doscents moravatins y de escomunió que ja may mes inquietessen al monastir de Poblet y per los noys menors de catorze anys que per rahó de la edat no havian pogut jurar maná que 's renovés lo jurament de quinze en quinze anys, fulminant desde luego contra 'ls transgressors sentència de escomunió. Devent ser absolts d' ella en 1250 per no haver

volgut compareixe devant Fra. Arnau Sorés Prior de Scala Dei, jutge delegat del Papa Inocenci IV.

Apesar d' aixó torná á suscistarse la cuestió per pretendre tenir dret lo Comenador y frares del Temple, com á Senyors de la Espluga de tallar llenyas en lo referit bosch de Poblet, fins que en 1280, Berenguer de Cuadras, oficial del Archebisbe de Tarragona, doná sentencia en contra los Templaris y 'ls vehins de la Espluga, no obstant la qual tornaren aquells á promoure plets y cuestiones, ja deturant las ayguas del Molí de la Espluga ja tornant á tallar llenya; vist lo qual D. Jaume II en lo mes de Mars de 1302 desde Vilafranca ahont se trobava, maná á sos Batlles que guardessen y defensessen los boscos de Poblet de las invasions dels de la Espluga. (Finestres tomo 3^r pág. 66 y 114.)

Los senyors del Temple, no obstant, forts en son dret que creyan tenir, continuaren usantne, y per aixó diu lo referit Finestres, en lo mateix tomo tercer, pág. 123, que trobantse los bens dels Templaris secuestrats pel rey, com un dels antecessors del Abat D. Pere Alferich, hagués venut la vila de la Espluga alta á los Templaris sens dupte pera lliurar al convent de las molestias y danys que frecuentment li ocasionavan ab sos atentats y plets, sens plena necessitat ni observancia de las reglas jurídicas; considerant que per aqueix motiu era nula la venda, lo referit Abat Alferich acudí personalment acompanyat d' altres monjos á D. Jaume II que allavoras se trobava en Valencia, demanantli: ó que restituís al convent la dita Espluga alta ab tots los fruyts que los Templaris haguessen pogut percibir desde el dia de la venda, ó se manés á aquestos que ressarcessen tot lo que de menos de son valor havian donat, á lo qual feu de resposta lo rey que ja que la Espluga se trobava en poder de sos oficials reals, fins que 's provehís á la causa dels Templaris, esperessen que se 'ls faria justicia.

De tots quals documents apareix que en 1235 lo Senyorío de la Espluga de la casa de Cervera habia passat á la del Vescomte de Bas; que en 1248 existian ja las dos Esplugas, alta y baixa; que de la de dalt ne foren Senyors los Monjos de Poblet, los quals la vengueren á los Cavallers del Temple; que eixos ho eran de las dos vilas; que la persistencia en voler tenir dret á tallar llenyas del bosch de Poblet debia naxer d' eix mateix domini de la vila de baix que com s' ha vist

podia fer tots jorns ó cada dia, duas cargas de llenya, ab facultat cas que 'ls monjos los ne privessen de deturárloshi las ayguas del molí de la Espluga, y per aixó en 1302 los monjos, com he dit, se queixaren al rey D. Jaume que 'ls de la Espluga ó Comenador del Temple 'ls hi tallavan llenya ó deturavan l' aygua del molí; que la Espluga alta no devia tenir tal dret y sols anavan á tallar llenya per abus al que en cap manera volian consentir los monjos y per aixó acudiren ultimament sols contra la Espluga alta; que las continuas queixas de Poblet devian provenir de la confusió que naixia dels diferents drets que tenian las dos vilas, estant totas dos baix un mateix domini y de la impossibilitat de desllindar be si la llenya servia pera 'ls de baix ó 'ls de dalt, y per últim que de las dos ne fou senyor interinament lo rey Jaume II del que despres passá á la hospitalaria orde de San Joan de Jerusalem.

Sapigut es com foren acusats los Templaris del crim d' heretgia, y encara que segons sembla no 'ls hi fou probat, per Butlla del Papa Clement V en lo Concili general de Viena de Fransa á 20 Mars de 1312, fou estingida la ordre en tota la Cristiandat y ocupats sos bens, essent en lo nostre regne repartits entre las diferents ordres militars llavors existents, y tocant la Espluga á la de Cavallers Hospitalaris de San Joan de Jerusalem, qui foren senyors d' ella fins á las últimas lleys desamortisadoras.

Tothom se recorda encara de quan desocuparen lo castell y 'ls foren venudas las fincas. Ara sols falta donar una idea dels drets que dits senyors tenian, lo qual serà objecte del tercer y últim article.

(Acabaré).

F. MASPONS Y LABRÓS.

LA TAULA DE CAMBI

Y LO

BANCH NACIONAL

Fa encara pochos anys existia en Barcelona una institució que no per lo poch que d'ella 's parlás y la modestia ab que vivia, deixaba de ser important y representaba una de las millors glories y recorts de Catalunya. Esta institució era la «Taula de Cambi» que mentres nació alguna conegut habia altre de semblant nostres Consellers la fundaren en lo primer any del segle XV. (1).

Baix lo reynat de Joan I, y vigilancia del Consell de Cent que tenia á son càrrech tot lo referent á cambis y banchs particulars, que molts eran los establerts, com ho demostren los noms dels carrers de Cambis vells y nous, propietat en sa major part de llombarts y juheus, se fundá lo «Banch de cambi y comuns depósitos» conegut en un principi ab lo nom de «Taula de Cambi» que tenia son assiento en la casa Llotja, y que després hem tots vist funcionar en lo carrer de la Ciutat, en la casa coneguda encara per «Comuns depósitos».

La munió de monedas que 's trobaban en curs en passats segles, degut á la llibertat que tenian de acunyarne corporacions, ciutats y vilas, y lo acudirne de tots paissos y lleys al nostre mercat, lo que prova la importancia mercantil de Barcelona, ja en passats segles, produhian tal confusió y eran impediment tan gran pera lo comers y tráfeh, que respongué á una necessitat verament sentida, la creació del «Banch de cambi y depósitos comuns». No bastaban los oficis dels cambistas ó banquers, que fixaban

(1) Lo primer banch que s'establí, segons Anderson, fou lo de Venecia en 1157 y altres autors lo fixan en l'any 1171. Lo segon fou «La Taula de Cambi» que suposan los autors del *Dictionnaire de l'Economie Politique*, existia ja en los últims anys del segle XIV, mes de la naturalesa y objecte perque est siguié creat, fou lo primer.

lo valor ab que debian regonéixerse las diferents especies de monedas, puig mes d' una vegada y encare que ab grans cástichs per los que faltaban, la codicia sens mida dels juheus y usurers, feya que 'l públich se trobás enganyat ab frecuencia sobrada. Per aixó fou que la ciutat responia ab son crédit y ventas públicas de la bona gestió dels que administraban l' establiment, casi sempre mercaders, y los cárrechs administradors y demes oficis de la «Taula» eran per lo Consell elegits y pagats dels fondos del Comú. Se fixaba lo verdader valor que debia tindre la moneda en los cambis y circulació y se custodiaban y asseguraban tota especie de caudals que en lo mateix banch se depositaban á aqueix objecte, ja pertanyessen á comunitats ó á particulars, ja á gremis ó altres corporacions sens premi de cap classe.

Molts foren los privilegis, immunitats y concessions que los Reys y estaments de la ciutat li otorgaren. Ja en 1472 lo Rey D. Joan II, ab cédula dada en Pedralves á 16 d' octubre calificaba la «Taula de cambi» de *insigne, célebre y seguríssima* prevenint *que per pretest algun, causa, motiu ni deute, ni tant sols per crim ó delicta, encara que fos aquest de lesa Majestat, poguesin los tals deposits ser secuestrats, embargats, ni detinguts per autoritat alguna* y lo qu' es mes: *que encara que Jo, ó lo Princep manasem la extracció de un caudal no se 'ns obeesca*; prevenintse en quantas ordenansas han regit que los depósitos se guardassen sempre á disposició de son duenyo.

En las Corts generals que presidí lo rey Ferran II en 1503, declará eixa «Taula» de gran utilitat no sols pera la ciutat de Barcelona y principat de Catalunya, si que també pera 'ls demés regnes, per qual rahó se admeteren depósitos fins d' estranjers sens diferencia ni reparo de cap mena. Lo mateix Felip V, tant contrari dels catalans, no pogué menys de compendre la gran utilitat y servey que prestaba la «Taula de cambi», y encare que tantas glorias é institucions desaparegueren en son regnat, sens consideració al mateix Consell de Cent que la fundá, respectá tot lo fet per sos antecessors; y havent ja cambiat los temps y ab ells las necessitats de l' época en que s' establí, li doná novas ordenansas á 14 de Janer de 1723, publicadas á só de trompeta en los llochs públichs y acostumats de esta ciutat, y

en las demes ciutats, vilas y llochs de Catalunya, calificant á dit establiment ab las espressions de *bona fe, crédito, seguretat y utilitat*, desapareixent desde aquell moment lo giro que avants tenia y quedant reduhit tant sols á «Taula numularia de comuns depósitos» baix lo patronat y vigilancia de l' Ajuntament, Audiencia y Capítol Catedral, y havent avants confirmat, ab cédula de dotació de 16 de Setembre de 1718, la consignada á esta «Taula, importants per junt á l' any 41.217 rals 22 mrs., que 's la que continuá disfrutant fins la estinció, per atendre al pago de sous de Administradors, oficials de llibres, escribá, credencer, caixer, arjenter, porter y gastos de escriptori, cantitat per cert ben mesquina, si 's considera las crescudas fianzas que per seguretat y garantia dels depósitos tenian prestadas, de quaranta mil lliuras catalanas, cada un dels Administradors y demés empleats, important de per junt, mes de doscentas cinquanta mil lliuras de la espressa moneda.

Aixis seguí la «Taula de Cambi» fins l' any 1865 de tots considerada y per tots respectada, y encare que la creació dels Banchs de San Carlos en lo segle passat y posteriorment dels de Isabel II, San Fernando y per últim del Banch d' Espanya creat per las Corts constituyents de 1854, alguna importancia li tragueren se declarará en varias R. O. que los depósitos judiciales en lo territori de l' Audiencia de Catalunya se fessen com sempre en la «Taula» atenent *al crédito, antiguetat, desinterés y confiansa sens limits que sempre habia obtingut*. Ningú s' atreví á combatre cara á cara tal institució, fins que, funcionant, ja anys feya, la Caixa general de depósitos, creada per lo Govern ab sucursals en totas las provincias, y desitjant disfrutar dels caudals en la «Taula» existents y que dirigirsehi poguessen en lo successiu, no faltaren representants complacents del govern central, que á pretest de mal entesas economias (en las que s' hi amagaban tal volta mesquinesas é interessos personals, y sobra de adulació y egoisme per part d' altres) tractaren de acabar d' una vegada per sempre ab la «Taula de Cambi» manant á sos digníssims Administradors que preparassen la liquidació y aportassen á la Sucursal de depósitos del Govern los fondos allí existents, si mentres lo perentori temps de sis mesos que se 'ls doná no havian los particulars é imponents retirat los caudals.

Res bastá á tal propòsit ni la contestació dels administradors á lo disposat, demostrant los dubtes que tenian respecte al dret de tal manament, ni la demostració de la inexactitut de las suposadas economias (1) y perjudicis que á l' Ajuntament li podia reportar, ni menys las observacions de periódichs y corporacions, y 's doná 'l cas que 'ls successors d' aquell Honorable Consell de Cent, deixaban desapareixer, sino ab complasencia, al menos sens oposició, lo que sos antecessors fundaren, després de *quatrecents xexanta quatra* anys d' una honrada existencia sens interrupció, y sens que en est llarch temps (que pot ser cap altre institució de sa especie contá) hagués ocorregut *un sol robo, ni la menor defraudació ni jamay en descobert trobat s' hagués de la mes mínima cantitat*; lo cual forma son mes convincent elogi ó apologia; constant també en públichs documents lo succés notable de que haventse en l' any 1757 obert una visita pera residenciar als administradors y demes empleats de la «Taula» 's pregoná que qualsevol podia dar queixa contra ells, prevenint que 's tindria secreta la acusació, posantla en una caixeta que á est fí darrera de la porta de la mateixa «Taula» s' habia col·locat, y que ab tot d' haber comensat la visita lo dia 21 de janer, y durat fins lo 31 de maig de dit any, obrintse tots los dias la caixeta, de la que tenia la clau lo Ministre visitador, se feu constar per formal diligencia diaria que 's practicaba, *que ningun dia 's trobá paper, memoria ni nota contra la Administració de la «Taula» ni sos empleats*. Y finalment recordarse 's deu també que en cap de las variass y frequents revoltas y conmocions populars perque ha passat Barcelona, ab tot y haber estat dit edifici ocupat per los sublevats, jamay s' atentá contra 'ls depòsits allí existents, ans bé regonegueren sa inviolabilitat y s' oferiren á defensarlos com á cosa per ells sagrada y com consecuencia de la pública veneració de que gosá sempre dita «Taula.»

Res li valgué, donchs, á la «Taula de Cambi», y sens cap retribució ni recompensa, ni sisquera haber obtingut la mes mínima mostra de apreci y gratitut sos empleats, alguns dels quals en son serveys envelliren per lo bon zel,

(1) Part del edifici que ocupaba la «Taula» fou destinat pera habitació del Corregidor, amoblantse ab fondos del comú, mobles que poch despres de la revolució 's vengueren á públich encant.

fidelitat y exactitut ab que sempre desempenyaren son càrrech, desaparegué per sempre mes, habent passat per complert los caudals que allí 's guardaban á engrossir los ja existents en la Caixa sucursal de depósitos de la provincia; á aquella caixa de tants encomiada y per tants enaltida y que tants desenganys proporcioná, y que á nostre entendre no era mes que un constant empréstit, semi voluntari y semi forsós, que 'l Govern tenia ab la Nació; y si tenim en compte lo dit per un economista «que los empréstits son esponjas que 's xuclan la millor sang de la nació» be podém dir sens por de quese 'ns desmentesca, que de continuar aixís debian acabar ab la riquesa pública. No 'ns estranyá, donchs, lo modo fins á cert punt violent, y que esperabam, de com se tancaren aquellas sangrias, per cert per un Ministre, célebre economista y catalá per mes senyas, y que ignorar nò podia ahont havian anat á parar las existencias de la «Taula de Cambi», produhint de moment sa resolució la desgracia de infinitat de familias, que no podent esperar la realisació dels papers ó bonos, que á cambi de sos caudals y estalbis se 'ls donáren, tingueren que sofrir sensibles quebrantos en sos bens y fortuna, sens profit pera la nació.

Ab tot be 's pot consignar que precís fou una revolució per acabar d'esventar los restos de la «Taula de cambi», á la manera dels fonaments d'enderrocat castell, que aguantant la incuria dels segles y las malifetas dels homes, no desapareixen tant facilment, sens un cataclisme de la naturalesa. No creyem siga precis tant per esborrar en molt menos temps la existencia de la institució, que ab la nova organisació que se li dona avuy, comensa pretenint tenir lo carácter de Nacional. Aixó 'ns proposem é intentarem demostrar un altre dia si á Deu plau.

E. X. V.

DE LAS CONSTITUCIONES DE CATALUNYA

Y DEL COMPENDI QUE 'N FEU

MICER NARCIS DE SANT DIONIS

Sr. Director de LA RENAXENSA

Molt Sr. meu: desitjós de que no aparegui una divergència d'apreciació, que realment no existeix, entre eixa redacció y lo apreciable escriptor D. Andreu Balaguer de una part y ma pobre personalitat de altre, respecte á la época en que fou empremtada la 1.ª edició dels «Usatges y constitucions de Catalunya», prechli me permetia deixar consignats los següents extrems:

En la secció «Novas» del n.º 16 del any passat de eixa benvolguda RENAXENSA se deya, parlant de dita 1.ª edició, que fou estampada «á la fi del segle XV (1481—93?)».

En mon escrit de 25 de Juny, n.º 19, diguí: «no m'apar possible *la primera* de las duas fetxas á que se refereix en las «Novas» la oblidada edició, l'any 1481, perque segons diu D. Pere Vives comprenia las disposicions donadas en lo regnat de D. Ferrando II en 1493».

En sa comunicació del 15 d'Agost, n.º 25, diu D. Andreu Balaguer: «tot lo referit me produeix lo convenciment de que fou dit volum estampat en l'any 1493».

Y com ademes, segons lo mateix senyor, las segonas corts celebradas en Barcelona durant lo regnat de Ferrando II tingueren lloch en aquell mateix any, obrintse en lo mes de Maig, no tan sols resulta de tot no haber jo impugnado en manera alguna la fetxa del 1493 com la de la edició de que s'tracta, sino que fins pot conciliar-se ab ella lo dit del Dr. Vives, podent molt be ser feta, ó al menys comensada, la expressada edició dins l'any 1493, encare que contingués disposicions donadas per lo dit rey en los primers mesos del mateix.

Are, respecte á lo manifestat per lo propi Sr. Balaguer en lo tocant al manuscrit que diguí tenir en mon poder, y que, á dir veritat, no habia tingut ocasió de cotejar, ni

ab lo raríssim exemplar empremtat de que 'ns dona noticia dit senyor, ni ab altre algun de la 1.ª edició de que s' tracta, dech dir, corresponent á la atenta invitació del mateix, que examinat ab mes detenció que ho habia fet fins ara y cotejantlo ab lo que de la dita 1.ª edició nos traslada don Andreu Balaguer, si be lo títol que porta dit manuscrit no es lo del inventari á que s' refereix: «Constitucions abreujadas de micer Sanct Dionis» sino lo de «Libre de les Constitucions de Catalunya, appellat compendi fet de les dites Constitucions per lo honorable micer Narcis de Sanct Dionis doctor en leys, canonje de Barchenona» tampoch te la extensió y caràcter que la part trasladada per dit Sr. Balaguer demostra.

Y pera major complacencia de aqueix escriptor, y á fi de que millor pugua ab la superioritat de coneixements que posseeix y de elements de que disposa, judicar del valor bibliogràfic que pugua tenir lo manuscrit que 'ns ocupa, trasladaré á continuació, si á V., Sr. Director, plau, lo proemi que en son comensament porta y las seccions en que sa materia n' es partida.

Diu aixís lo primer:

«Com les constitucions generals de Catalunya en lur primitiua ordinació sien stades en diuersos temps é per diuersos Reys de Aragó prínceps de Catalunya seus orde é sens consecuencia de títols fetes é promulgades: é per lo senyor Rey en Ferrando en la cort general de Barchanona hage ordonat que les dites Constitucions é altres de la terra fóssen arromantades de guisa que per tots letrats é no letrats sien millor enteses é que per degut orde fossen sots cóngruos títols collocades. Considerant yo Narcis de Sandionis dottor en leys Canonje de Barchanona que per la dita forma se haurien á destruir quasi infinits libres segons les antigues compilacions ja fetes é altres no sens grans treballs é despesas aver de nou affer escriura. Car cascun aduocat abans que us de offici de aduocar en Catalunya es tengut de hauer les dites constitucions é altres drets de la terra com segons aquells é aquellas se haien á decidir é determinar totes questions é plets en Catalunya per ço é en procurada é ab lo diuinall adjutori trobada dotrina molt breu ab la quall sens res que nouar en les antigues compilacions de les dites Constitucions cascun porá sens

alcuna difficultat trobar en promptu tot quant en les dites Constitucions es determinat é compres. E ço que los entichs juristes iat sia ben pratichs ab gran affany é ab dilació de lonch temps apenas poden trobar cascun per nouell juriste que sia é encara tot altra ab aquest present tractat. Lo quall per ço com en breus paraules conten en suma la essencia de les dites Constitucions vull esser appellat compendi promptament hi puxa trobar tot quant vulla. En lo quall compendi per ço quell han pus familiar cascun juriste he volgut seguir lorde dels títols del còdi é de la divisió dels libres. E é dons diuisit lo present tractat en deu parts é cascuna part en rubricas é les rubriques (sic) en parraffos. E a la fi de cascun parraff será scrit lo nom del Rey qui a statuit ço que en lo dit parraff es contengut é en quall cort é a quants capítols de la dita Cort fou feta la dita Constitució estesament es posade. Empero en aquest tractat no son posades totes les rubriques del codi sino solament aquelles de la materia de les quals se troba esser feta alcuna Constitució. E per ço que ab lo dit present tractat se puxa auer noticia de tots los drets de la terra no solament de les dites Constitucions mes encare dels Capítols de Cort é dels Usatges de Barchanona he volgut designar en cascuna rubrica tots los dits Usatges que fassen á la materia de aquella rubrica en alcuna manera posant solament lo comensament dels dits Usatges é lo nombra de cascun dells. E a la fi de aquest tractat he posat los comensaments de tots los Usatges per alfabet á fin que mes prestament se demostren com los dits Usatjes per la forma que son stats posats no puxen axi facillment sumar com les dites Constitucions son sumades. E deu aver cascun ben per mans lorde de les rubriques ó títols per ço que sapia si la rubrica en que vol trobar alguna Constitució es situada en la primera part ó en la segona é axí de les altres».

Son las següents les

«Rubriques de la primera part del present libre.

De la santa fé chatólica é de babtisma é que nagun no gos publicament disputar de aquella.—De les sacrosantes sglesies é coses é privilegis de aquelles.—Dels bisbes prelats é clergues é de lurs cosas e privilegis.—De les coses prohibides als clergues.—De la audiencia del príncep é de son títol.—De excomunions.—De aretges.—De jueus é sar-

rahins.—De celebrar Corts generals.—De leys é constitucions é de la interpretació é observancia de aquellas.—Si contra dret ó utilitat publica fos alcun rescripte impetrat.—De diversos rescriptes é allongaments.—De priuilegis inmunitats gujatges é saluagarda.—De dret de sagell.—Que tots los oficials de Chatalunya sien chatalans.—De offici de canceller ó regent la cancellaria.—De offici de camerlench sacratari o prhonotari.—De offici de governador de batlle general é de procurador reyal é de llurs assessors.—De offici de jutges de la Cort del Senyor Rey.—De offici de vaguer é de batlle.—De offici de jutge é de legat é de commissari.—De offici de jurats consellers pahers é administradors de la cosa pública.—De offici de advocat é procurador fiscall é de tullidors de terços.—De offici de posanders.—De offici de porters é atzemblers.—De offici de saigs.—De les coses prohibides als oficials.—De offici de inquisidors é jutges de la taula.

De la segona part.

De amostrar cartes.—De donar libell.—De citar é votar en juy.—De juraments de calupnia.—De pactar é transaccions.—Que aduocats é metges sien examinats auans que usen llur offici.—Que no sie lagut a nagun cessionar accions en pus potents.—Que nagun priuat no pos senyals.—De arbitres.

De la terça part.

De juys é de fermes de dret.—De orde de juys.—De dilacions.—De jurisdicció de tots jutges e de for competent.—De for de homens de patges é de domestichs é familiars del Rey.—Quant sia lagut a nagun vengarse sens jutge.—Quant lo princep entre viduas é miserables personas puxa conixer.—En quin loch per crim ó per ban haie hom á pledexar.—De testament inofficios.—De us de fruit é de seruituts.—De dan donat com sia smenat.—De jugadors é taffuraria.

De la quarta part.

De jurament.—De salaris.—De accions é obligacions é que per deute ciuil nagun sia pres.—Que per deute ciuil no sia fet omanatge é cascun porrogar son deutor sens perjudici del contracta.—Que lo fill no sia conuengut per lo pare ne lo pare per lo fill.—De testimonis.—De pronacions.—De fe é autoritat de cartes.—De notaris é scriuans.—De usures.—De deposit é cambiadors.—De comprar é

vendra. = De vectigals gabellas é leudes é de seguretat de cambis. = De dret emphytéutich de loysme é de forascapis.

De la quinta part.

De sposalles é matrimonis. = De prometensa de dot. = Disolt lo matrimoni quin dret ha la viuda. = De tudors é curadors. = De furs é sclaus fugitius.

De la sizena part.

De substitucions pupillars é daltres. = De fills é de pares preterits é desaratats. = De successions ab intestat. = De aquells aqui per indignes la heretat es tolt. = De significació de paraules.

De la setena part.

De prescripcions. = De fruits é despeses de plets. = De auaries é composicions. = De fer execucions de la cosa jutjada. = De appellacions é nullitat de sentencias. = De cessió de bens.

De la vuitena part.

De violencia é restitució de spullats. = De obres publicas. = De penyoras. = De represalias é fadigues. = De coses litigioses. = De fermances. = De emancipació de fills. = De consuetuts é stils de diverses Corts. = De donacions. = De reuocar donacions.

De la nouena part.

De acusacions é denunciacions. = De perquisicions = De custodia de presos. = De algutzirs é lur salari. = De blasfemadors é juradors de Deu. = De adulteris. = De homicidi. = De crim de fals. = De falsa moneda é de valor de la bona. = De furtar é tallar arbres. = De no trencar la sequia dels molins. = De aquells recullen é amagen los crimosos é de so matent é de sagramaltall. = De penes temporals é de exili. = De pena de priuació de ofici. = De pena de infamia.

De la dezena part.

De batalla é de desafiaments é coses pertanyents á caual-laria. = De feus é ampires Reyals. = De pagesos é homens propis. = De regalies é dassó ques pertany al Sr. Rey. = De les coses que deu fer lo Sr. Rey. = De les coses quell senyor Rey no deu fer. = De pau é de treua. = De censals é violaris. = De usatges de Barchanona.»

Vilanova y Geltrú 8 Octubre de 1874.

TEODORO CREUS.

LO DIARI DE VIATGE DEL SHAH DE PERSIA

Los nostres lectors se recordarán probablemente d' aquell Shah de Persia que vingué en la primavera prop passada á visitar la Europa quals principals ciutats recorregué, deturantse especialment á Inglaterra que 's feu un deber d' embellirli la estada desplegant á sos ulls la pompa de sos mes suntuosos espectacles y enlluhernantlo ab tot l' esplendor de sa civilisació originalíssima.

Segons llegim en l' estracte que fan los diaris inglesos d' una carta, llegida á la Academia, que escrigué desde Teheran ab data del 10 d' Agost V. A. Schindler, lo Shah ha publicat en un tomet in 4.º de 208 planas lo diari de son viatge, dedicat en gran part á la ressenya del d' Inglaterra, que 'l tingué per hoste durant divuyt dias.

Es curiosíssim llegir sas impresions, trasllat fidel de las que forsosament te de sentir un assiátich, ignorant dels progressos y del estat d' Europa, en quant te ocasió de veurels de prop en tota sa magnificencia. La publicació d' aquestas impresions enclou una lliçó que, segons apar, fan semblant de no entendre 'ls inglesos ja que prenen á broma la manera de veure del soberá persa y las cándidas observacions que li suggereix la contemplació de cosas pera ell enterament novas. Sens dubte esperarian llegir en las planas del diari de viatge d' un persa per Inglaterra, un himne continuat de cega admiració pera aquellas cosas que *la civilisació* conceptua grans y com l' últim esforç del geni; lo persa, empero, distrau sa atenció d' aquestas maravellas contentantse tot lo mes ab ferne seca menció adornada, quan mes, ab un adjectiu fredament laudatori, per á fixarla entera en nimietats y petitesas que prenen á sos ulls proporcions d' acontcixement, gracias á que están avesats á esplayarse en un horisont dont hi caben mes las últimas que las primeras. Aixó 'ls fa riure als inglesos, com nos fa riure á nosaltres lo veure á un pagés embabie-

cat contemplant las habilitats d' un saltimbanquis y aburrintse á la ópera; pero nosaltres voldriam veure la crítica que faria un persa del diari de viatge d' un inglés trasportat de sobte á la cort persa, y de segur que seria com la del pagés al observar las mostrats d' admiració que donem los *senyors* en sent al camp, á la vista de cosas pera ells las mes trivials y com del altre mon pera nosaltres.

Segons relata 'l corresponal citat, está escrita la obra ab un estil pobríssim, fill en part de la poca coneixensa que te 'l Shah del idioma de la nació en que impera, d' hont visqué allunyat fins á la edat de 18 anys, y potser de la sequedat y concisió inherents á unas notas presas al vol en los moments en que la obsequiosa oficiositat de la cort inglesa li dava un punt de repós.

Com á mostra transcriu diversos fragments que en part reproduhirém per via de curiositat y á fi y efecte de que 'ls nostres lectors tingan coneixement de la obra en qüestió.

Explica, despres de sa despedida del Rey de Bélgica, la travessía á Dover á bordo del «Vigilant» que comandava M. Clintock «conegut per sos viatges á las illas del polo Nort». Lo que li crida la atenció ab preferencia en lo «Vigilant» son los menjars; «hi havia, diu, préssechs, rahims blanchs y negres, uns melons petits pero molt dolsos: los rahims eran procedents d' hivernacle y per lo tant molt cars; cada gotim costa dos franchs». Es observació, aquesta culinaria, que no descuyda may, com no descuyda tampoch la d' haver segut en cadira, moble que, á lo que sembla, li crida extraordinariament la atenció.

Arrivat á Dover, lo reben lo Duch d' Edimburgh, lo príncep Artur y altres dignataris. Lo primer «es un jove molt guapo, poca barba y ulls blaus, (es molt alt); lo segon no es tant alt, te la cara prima y es mes flach que 'l seu germá». De Dover á Londres recorre la hermosa campinya de Hent y apunta en son Diari: «no es necessari parlar de la agricultura inglesa; es coneguda de tot lo mon». ¿Hi ha medi mes espeditiu de salvar la dificultat? Passat Shelslhurst se crema una roda d' un carruatge y «de poch no 'ns cremem tots».

No es aquet l' únich accident de que fa menció. Quan la revista naval passada en son obsequi, al baixar del *Sultan* pera embarcarse en lo *Victoria Albert* «lo bot, son paraulas

testuals, anà á parar sota la roda, la roda comensà á moures, la roda de poch toca 'l nostre bot; si la roda hagués tocat lo nostre bot, tots nos hauriam ofegat. Gracias al Tot Poderós pará la roda y pujarem á cuberta sense cap mes perill.» Realment, si la versió es exacta, la literatura persa no tindrà pas en la obra del successor de Ciro una obra clàssica que oferir á la admiració de sos afectes.

Parlant de la visita que feu á la Reyna á Windsor, cita entre altres de las personas que formavan la comitiva d' aquella al príncep Leopold «vestit de escocés» lo qual diu ser «un vestit en que 'ls genolls van nusos», y á «una filla de la Reyna de 16 anys, que viu á la casa y que encara es soltera». Las damas de la Cort, segons sembla, li fan poch efecte. ¡Quina decepció pera ellas, ellas que posposa á negres, japonesos, actors y altra gent encarregada de divertirlas! Al vespre, va al concert de Guildhall y explica que hi havia vuyt mil polissons. Sobre aquestos conta «que 'l poble de Londres los tem molt; que 'l qui falta al respecte á un *policemen* te pena de mort». No sentaria mal aquesta nota, direm nosaltres per via de comentari, en la cartera de viatge d' un *turista* inglés que visités á Espanya.

Entre sas visitas son dignas de menció per la manera com las conta, la que feu als jardins zoológichs. Conta que va ser rebut ab los hurras de costum y diu ell, ¡infelis! «realment m' estiman». De la visita als jardins del Duch de Sutherland lo que li agradá mes fou lo joch de botjas y sobre tot lo veurehi jugar en mànega de camisa.

Parlant del gran concert ab que fou obsequiat á Albert-Hall diu que «may s' hauria vist, de desde 'l principi del mon fins ara, tanta de gent reunida: hi havia 12,000 personas; ningú feya soroll; tots escoltavan y miravan; durá una hora; acabat, nos en anarem á casa á dormir.» Capítol de crítica musical!

Torna á Albert-Hall y compra «deu ó quinze pinturas». Ab esta ocasió refereix una anécdota que, quan son viatge, va corre molt. «Vaig veure un quadro d' un burro y vaig preguntar: ¿quánt val? Llegí 'l preu lo director y digué: cent lliuras esterlinas—aixó equival á 250 tomans de Persia.—Jo vaig dir: lo preu d' un burro viu es ab prou travalls de cinch lliuras; ¿com es que es tant car un burro pintat? Respongué 'l director: porque no costa res de mantenir, no

menja cibada ni palla. Jo vaig dir: si no costa res de mantenir, en cambi tampoch serveix pera treballar ni pera muntar, y varem riure d' alló mes. »

La admiració nó te límits al parlar de la Esposició de figures de cera de Mad. Tussaud. «Es quasi impossible, escriu, distingir las figuras veritables de las de cera. Vaig provar de distingir entre las figuras veritables y las de cera pero no vaig poder fins que 's varen alzar las senyoras caminant y rihent; alashoras vaig coneixe que eran sers humans. »

No volem molestar mes als nostres lectors reproduhint las demás citas que fa de la obra Mr. Schindler y trascriuen los periódichs que estem extractant. Diguem, empero, y va la última, que 'l pobre Shah que quasi, quasi va servir per un quant temps de *primo* al poble anglès, á pesar de la formalitat que es peculiar á aquest, se n' aná d' Inglaterra ab la persuassió de que «lo poble va sentir molt la sehua martxa» tant, que al aclamarlo en sa despedida «fins feyan la cara trista. »

Si la carta en qüestió es fidel y si no hi ha hagut per part de son autor deliberat propòsit de ridiculisar al real hoste, cosa de fácil execució pus bastava ab transcriuren sols los párrafos que 's prestessen á distraure lo *spleen* dels lectors inglesos, justificada está en part la frase d' un dels articulistas que 'ns proporciona aquestas noticias y es lo de la Nova Ilustració de Londres: «lo llibre está ple d' absurdos que hauria facilment pogut evitar fentsho explicar per los intérpretes; no obstant val mes que no ho fes aixis porque 'ns hauria privat d' una estona molt deliciosa. »

Despres d' aixó sols nos cab donar un *hurra* á la galanteria inglesa.

S.

NOVAS SOBRE LOS OBJECTES
MARÍTIMS Y DE GUERRA DESCUBERTS
EN LO PORT DE BARCELONA,
EN LO PROP PASSAT. MES DE JULIOL

No deixan d' ésser curiosos los objectes trobats dins nostre port, no lluny de la Porta de la Pau, y dels que va parlar-se en la secció de NOVAS del número 22, any IV, de LA RENAXENSA. Com s' es dit en aquell número, aytals objectes consisteixen en 11 canons de ferro, balas de canó de variat calibre, una politxa de forma no molt antiga, alguns calabrots y trossos de fusta que per sa forma plana exteriorment pareixen haver sigut part del casco d' una galera y altres objectes de no gran importancia. Tots ells son recuberts d' una capa de petrificació, mes ó menys espessa.

Per lo que toca á la forma dels canons no es tant antiga com en un principi 's pogué créurer, y es la que s' usava per punt general baix lo regnat d' En Lluís XIV de Fransa, y que fou aplicada fins á las primeras modificaciones que á principis del corrent segle se feren en la artillería y que d' aytal manera han extés los límits de sas aplicacions. Constan los dits canons de tres parts anomenadas: coll, eix y culata, separadas exteriorment per un com á bordó, compost de diferents cordons: en un d' ells y dessorre de son primer bordó s' hi llegeix una lletra W y dessorre lo número **2120** seguit d' una lletra A: en altres canons s' hi veu una lletra D, no podentshi llegir cap altre inscripció á causa de lo molt descompost qu' está 'l ferro.

Aixó dit, passem á veurer si 's pot trobar de quina mena de sinistre marítim provenen aquestos restos, lo que crech haver portat á cap, gracias á la amabilitat envers mi tinguda, per los Srs. que tenen á son càrrech la custodia dels arxius Municipal de Barcelona y Parroquial de la Esglesia de Santa Maria del Mar.

Los mentats objectes no son (si 's te en conta sa forma) ni anteriors al any 1650 ni posteriors al 1715; y en las relaciones dels combats que en aquest espay de temps se lliuraren dins ó á la vista de nostre port, no 's fa concreta menció de haverse sumergit cap galera dins lo port de Barcelona, cosa que no 's compren qu' aixís se fes si verament hagués naufragat en ells alguna nau. Ab aixó 's compren que l'haverse enfonzat los objectes trobats de que are parlem, no fou efecte d' un sinistre marítim causat per la guerra.

Ja en lo número 22 del any passat d' aquesta revista se feya notar que «No fora d' estranyar qu' els dits objectes pertanyessen á un barco sumergit per accident natural dins de nostre port». Y d' un d' aquestos accidents, succehit cabalment en l' espay de temps que va desde mitjan del segle xvii á principis del xviii, aixó es en 1684 parla lo senyor Balaguer en sa *Historia de Catalunya*. Comprobadas degudament las novas que á ell referents dona dit senyor, he trovat lo següent: En lo «Dietari» que de l' any 1684 se conserva en l' arxiu Municipal, que «A 9 de Nohembre—y no á 19 com erradament se diu en la dita Historia de Catalunya—«se mogué una gran borrasca de vent de mitjorn en lo mar, y entre nou y deu oras de la nit, se enfonça una galera y se negaren tots los que estaven dins». Aquesta galera era la Patrona de las que d' Espanya debian estar d' estació naval en nostre port, en aquells temps que tant sovint lluytaren espanyols y francesos, y lo governador de aytals galeras morí també anegat, essent trobat son cadáver al cap de cinch dias y portat á enterrar ab gran pompa, á la parroquial Esglesia de Santa Maria del Mar, segons consta en lo «Llibre de Consells» que, pertanyent á 1684, es custodiat en lo arxiu de dita parroquia, en un document que ja que dona alguna llum sobre 'l present cas, transcriuré en sas parts mes notables: «Dimars als 14 de Nbre 1684.—Consell particular tingut en la sagristia de «la present Iglesia, en lo que foren presents (noms d'ells)—«fonch proposat per lo prebere Joan Aroles, que vuy se ha «sabut y tingut avís, de que havian trobat lo Governador «de las Galeras de ESPANYA, lo cual també se negá quan la «PATRONA de ESPANYA, se obrí y se sumergí, en lo port de «la present ciutat, la nit de 9 del corrent mes y any. Y lo

«prebere Gerónim Casanoves, son confessor, diu, que dit
«senyor mentres vivia, li havia declarat sa voluntat, dient
«que si N^{tre} Sr. era servit morís en esta ciutat, que volia ser
«enterrat en la present Iglesia, y com esta materia pateix
«moltes dificultats, per quant se encontra ab lo Illustre
«Capítol, que ha enterrats los demés que patiren en aquella
«tempestat, en lo fossar que ha eregit y novament benehit
«en lo devant del Buluart de llevant, fora las murallas d'
«esta ciutat....»—fou anomenada una comissió per anar á
tractar ab lo Il·lustre Sr. Vicari general, la manera que mi-
llor se podria fer pera cumplir la voluntat del finat, y no
mancar ab las prerrogativas del Il·lustre capítol, y de la co-
munitat—«lo qual senyor declarará que fos enterrat dit ca-
«dáver en la present Iglesia de Sta. María del mar, attés
«constava per son confessor que eixa era la voluntat de
«aquell, si moria en la present ciutat».

Per lo que 's veu aquest naufragi fou molt sentit en Bar-
celona, y lo Il·lustre capítol de la Séu, va deliberar «fer y
«celebrar offici de difunts per las ánimas dels cristians se
«eran negats en la galera lo dia de la gran borrasca» lo
que 's feu lo dia 16 de Novembre de 1684 ab gran pompa, y
assistencia dels consellers de la ciutat.

Crech ab tot lo dit, que es mes que probable per no dir
rotundament cert, que los objectes enfonzats en nostre port
y que fa poch temps se son descuberts, no procedeixen d'
altre accident marítim que del transcrit. Serveix aixó de
complement y rectificació á la NOVA que redactada per qui
subscriu lo present article, fou inmerescudament insertada
en LA RENAXENSA y poso aquí punt final, demanant indul-
gencia per part dels llegidors d' aquesta revista.

JOSEPH FITER É INGLES.

LA MORT D' EN JAUME

¿Qui vol sentir,
qui vol saber
la mort d' En Jaume primer?

Quan va tenir
damunt sa esquena
lo pes dels anys
tot se encongí:
deixar lo mon
prou li feu pena;
mes com gran rey
volgué morir.

¿Qui vol sentir,
qui vol saber
la mort d' En Jaume primer?

Cridá á son fill
que senglotava
y aixis mateix
li va parlar,
(prou n' hi hagué algun
que l' escoltava,
que fins la mort
li va envejar).

¿Quí vol sentir,
qui vol saber
la mort d' En Jaume primer?

—Mon car fill meu,
tè ma corona
que jo he portat
mes de trent' anys:
en nom de Deu,
Pere, se 't dona
rica de brill
llíure d' afanys.

¿Qui vol sentir,
qui vol saber
la mort d' En Jaume primer?

»Tu de la Creu
serás defensa

com brau soldat,
com bon cristiá.
Si en lo Senyor
fixas ta pensa,
Ell sobre teu
sa má estendrá.

¿Qui vol sentir,
qui vol saber
la mort d' En Jaume primer?

»Cuyda del nom
de ta nissaga:
pensa qui som,
que tu ets fill meu.
S' alé mon cor
avuy apaga
prenga ell alberch
dintre l' cor teu.—

¿Qui vol sentir,
qui vol saber
la mort d' En Jaume primer?

Mentres lo rey (1)
aixis parlava
nova ja 'n ve
trista y molt greu.
Lo moro ardit,
llest se n' entrava
terras endins
pel regne seu.

¿Qui vol sentir,
qui vol saber
la mort d' En Jaume primer?

Fora del llit
depressa s' llansa
y ab aspra veu
crida ell així:
—Vinga l' escut
vinga la llansa,
rey oltrajat
no vull morir.

¿Qui vol sentir,
qui vol saber
la mort d' En Jaume primer?

(1) L' autor ja sab que, segons opinió de molts autors, l' infant era á la guerra y que per lo mateix no podia estar ab lo seu pare, pero fer poesia no es fer historia.

»La sanch que tinch
may será vella,
com lo meu cor
que alena ardent.
Vinga 'l cavall,
vinga ab la sella,
deume 'l capell
d' or y d' argent.—

¿Qui vol sentir,
qui vol saber
la mort d' En Jaume primer?

Mes ay! lo cos
li flaquejava
y en brassos cau
d' un vell baró.
Mentres los ulls
mig aclucava
diu:—Aixó 't val
moro traydor!—

¿Qui vol sentir,
qui vol saber
la mort d' En Jaume primer?

L' angoixa sent
de la agonia
sa espasa pren,
besa la creu...
Sona de cop
crit d' alegría,
ompla aquell lloch
d' un hom la veu.

¿Qui vol sentir,
qui vol saber
la mort d' En Jaume primer?

Es un soldat,
de lluny arriba;
diu que vençut
es ja l' infel.
En Jaume ho sent
s' alsa, 's reviva,
riu.....y se 'n va
l' ánima al cel.

Eixa es la fi,
eixa es la mort
d' En Jaume 'l conqueridor.

F. PELAY BRIZ.

QUEIXAS

PREMIADA EN L' ÚLTIM CERTÁMEN POÉTICH DE GERONA

¡Qu' hermosa qu' eras, qu' hermosa
lo cop primer que 't vegí!...
Tú eras tendra colometa,
y ab tos cants vaig adormirm!

En ton niu voltat de rosas
me retenías captiu...,
y, esclau d' amor, en tas alas
haguera volgut morir▲

En tas alas, qu' eran blancas
y puras com flor de llir...
¡Alas mèvas, de tan negras
no us coneix, si us coneguí!

Dolços temps,.. ¿per qué fugíreu?
¡Que bé diu aquell que diu:
«¡Recordanças de la vida...
lo que vá d' avuy á ahir!!»

Ahir eras blanca y pura,
arrodideta en ton niu...;
tot á l' entorn te sonreya,
àngel del mèu Paradís.

Jo ab llábis trémols venia
tots los jorn de bon matí,
á dirte: «Coloma mèva,
mon amor, desperta, riu...

Riu, que 'ls rossinyols ja cantan
per l' auba clara que ha eixit,
y las flors badan llurs cálzers
per' rébre al sol de l' estiu.

Anèmhi prest, ma estimada,
á la font del Regalim,
y, ans que ningú, podrém béure
l' aygua d' amor que 'ns somriu.»

Y tu llavors ¡ay! baixavas
en alas de mon desitj,
mitj dormida, mitj desperta
ab los ulls fixos en mí.

Jo 't donava un bes al front,
y 'l front te feya enrogir...
y abdos, las mans agafadas,
tots dosets 'navam allí.

Quantas voltas, amor mèva,
al travessar lo camí,
gent del poble que 'm mirava
deya al passar: «¡Qué felís!...

Y era felis, per ma vida...
Dolços temps... ¿per qué heu fugit?
Ara, ¡ay, lás! tot ho veig negre
des que tu 'm váres trahir.

Coloma per l'ergull presa,
ja no èts blanca com lo lliur
y en lloch de cants y de fláyres
te cercan planys y sospirs...

Tú esfondrâres la caseta
de mos amors, un temps, niu...
Préga als cels que te perdónen...
Jo, per tú... sols vull morir.

ARTHUR VINARDELL ROIG.

Tarrassa, Septembre, 1874.

NOVAS

Lo telégrafo, ab son fret y terrible laconisme, nos ha anunciat la irreparable pèrdua que l' Art acaba de sufrir en la persona del eminent pintor catalá Marian Fortuny, qu' ha finat sos dias á Roma, quan solzament contava 35 anys d' etat. Catalunya, Espanya, tot lo mon artístich ha eczhalat un dolorós plany al veure arreballada en la flor de la joventut aquella eczistencia dedicada al conreu de la bellesa en una de sas mes esplendentas manifestacions.

Fortuny que de humil posició, per la forsa de son gran talent, sabé conquestarse potser lo primer lloch entre 'ls pintors contemporánis, es una gloriá catalana y per tal mereix per part de la terra un monument, una pública manifestació que recorde son nom y perpetue sa memoria.

Nosaltres nos permetem indicarlo al Municipi com lo catalá ilustre qual retrato podria colocarse aquest any en la galería del Saló de Cent si no hi ha fins ara determinat res sobre 'l particular.

També creyem fora oportuna una exposició pública de las obras qu' eczistexen á Barcelona, las quals no duptem facilitarían las corporacions y particulars.

Sabem que *La Jove Catalunya*, desitjosa d' honrar la memoria d' en Fortuny, celebrará próximament una sessió extraordinaria, en la qual, á mes d' altres treballs alusius al objecte, lo soci En Joaquim Maria Bartrina llegirá la necrología d' aquell.

Tenim la satisfacció d' anunciar á nostres lectors qu' en lo concurs obert pera 'l projecte de panteon que 's deu axecar al músich-poeta En Joseph A. Clavé, en lo cementeri d' aquesta ciutat, ha sigut acceptat lo dels jóvens arquitectes en Joseph Vilaseca y Lluís Domenech.

Ha mort, víctima de una crudel enfermetat, lo conegut escriptor En Manel Patxot, director que venia essent fa ja alguns anys del diari *La Imprenta* y fill del eminent autor de *Las ruinas de mi convento*. ¡Que Deu l' haja acullit en sa gloria!

La Revista de España (núm. 161, 13 Novembre) porta un article d' en Víctor Balaguer, titolat *Dos trovadores rivales*, referintse á n' Anfos I y Bertran de Born.

Ha aparegut *Lo Rat-Penat*, calendari escrit en catalá, que comensa desde aquest any á publicar á Valencia en Constantí Llombart. Lo preceheix un article d' introducció, en lo qual se demostra dit Senyor molt entussiaste de nostra renaxensa, dolentse de que los valencians y mallorquins no treballen tant en ella com ho fan los catalans. Seguexen després treballs en prosa y en vers dels Srs. Altet, Auléstia, Balader, Balaguer (Víctor), Balaguer (Andreu), Blasco, Boddria, Codonyer, Cirujeda, Careta, Carboneres, Escalante, Escrig y Gonzalez, Ferrer y Bigné, Ferrer y Carrió, Fantasio, Faubel, Guimerá, Gomez (M. y Z.) Juliá y Cabrera, Labaila, Llorente, Llorens, Llorca, Mateu, Pau, Millás, Navarro, Briz, Pella, Penya (senyora), Pizcueta, Peyró y Dander, Pinyó, Riera y Bertran, Reventós, Sanmartin y Aguirre, Tramoyeres, Übach, Amer, Fauro y Simon y 'l col·lector; y termina 'l volum ab alguns datos referents á Valencia.

Nosaltres qu' estimém en lo que val lo gran pas que s' ha donat entre 'ls valencians, ab la publicació del *Rat Penat*, felicitem per ells al Sr. Llombart, y l' encoratjém pera que porte avant sa obra, segur de que, com diu son lema, *Pel fil treurá lo capdell*.

La *Societat per l' estudi de las llenguas románicas*, de Montpellier ha acordat qu' en l' any vinent 1875 se celebre en dita Ciutat un concurs ensemps filosófic y literari.

En la sessió qu' aquella Societat celebrarà lo dilluns de Pascua, 29 de Mars del expressat any, se concedirán los següents premis:

Un al mellor treball filològich (geografia dels dialectes, gramática, fonética, preparació d' un text poch conegut, estudi d' un dialecte particular etc.) sobre la llengua *d' oc* antiga ó moderna, comprenent en ella 'l catalá.

Altre á la mellor composició de poesia en llengua *d' oc*.

Altre al mellor escrit en prosa (historia general ó particular, estudi de costums, novela etc.) en llengua *d' oc*.

Pera l' obtenció dels premis segon y ters s' admeten en lo concurs tots los idiomas del Mitjorn de França, lo rosellonés, lo catalá, lo valenciá y 'ls dialectes balears.

Los treballs que s' envien deurán ser inédits. No obstant lo premi de filología podrá otorgarse á qualsevulla obra publicada ab posterioritat al 1.er de Janer de 1874 ab tal de que no haje figurat en cap concurs.

Se concedirán mencions honoríficas als treballs que per llur importancia ó per lo talent ab que haguessen sigut eze-cutats se consideren merexedors d' aytal distinció. Queda absolutament prohibit del concurs tot assumpto polítich.

Los manuscrits y las obras impresas deurán dirigirse, franquejadas, abans del 10 de Mars, al secretari de la *Société pour l' étude des langues romanes* á Montpellier. Los manuscrits deurán anar acompanyats d' un épigrafe que s'

estampará també en un plech tancat en que hi haurá continuats lo nom y l' indicació del domicili del autor. Aquest plech s' obrirá despres de pronunciar son fallo 'l Jurat.

Los catalanistas s' han vist aquets dias agradablement sorpresos ab la aparició d' un nou periodich catalá, titolat *La Llumenera de Nova Yorck*, que 's publica en dita Ciutat, baix la direcció literaria d' en Arturo Cuyás y l' artística d' en Felip Cusachs. Lo primer número, qu' hem tingut ocasió de veure, conté en sa primera plana un grabat alusiu al efecte que produhirá segurament en los yankes la sortida d' un periódich catalá y en las tres planas restants se llegexen varietat d' articles humorístichs y novas referents á aquella nació, manifestantse en ells l' amor que portan á Espanya y especialment á Catalunya los citats directors y las demás personas que 'ls han ajudat en sa llohable empresa. Reben tots de la Redacció de *La Renaxensa* la mes coral felicitació, com axis se la donarán també tots los qui estiman exa pátria catalana que tant puras afeccions sap fer brollar en los cors de tots sos fills.

A *La Llumenera* s' hi suscriu á Barcelona en la Llibreria del Sr. Lopez, Rambla del Centro.

L' Ajuntament d' aquesta Ciutat ha obert un concurs pera premiar lo mellor projecte de monument á las glorias d' Espanya en la guerra d' Africa, que deurá axecarse en la plassa de Tetuan. Lo plasso pera la presentació de treballs es de 3 mesos despres de publicat l' anunci en la *Gaceta*, y 'l premi consistirá en 3000 pessetas; adjudicantse ademes dos accéssits un de 1500 y altre de 1000 pessetas.

La Revista Europea en son n.º 38 (15 Novembre) segueix insertant sas interessants Correspondencias de Roma sobre Bellas arts. La del citat número se dedica tota á fer una biografia artística de nostre compatrici lo llorejat pintor en Ramon Tusquets.

Segons anunciarem, *La Jove Catalunya* celebrá lo dia 21 del corrent sa sessió pública en honor dels poetas premiats á Gerona. Ab una nombrosa y lluhida concurrencia, comensá la sessió llegint lo Sr. Riera y Bertran sa poesia *Gent de la terra*, premiada ab la joia oferta per la societat. Seguidament ho feren lo Sr. Vinardell ab sas duas composicions *Queixas* y *Romans del siti de Gerona*, que s' endu-

gueren accésits; lo Sr. Ubach ab la titolada *Otger* qu' obtingué premi; lo Sr. Matheu ab *Lo Volcá* y 'l Sr. Pirozzini ab la del Sr. Reventós *La Locomotora*, que havian estat també distingidas ab accésit. Termenà la sessió ab un discurs que pronunciá el President En Pere Nanot Renart en lo qual s' estengué en atinadas consideracions sobre la tendencia de *La Jove Catalunya*, fent notar especialment que en ella cabian tots los que estiman las cosas de la terra, tan los que s' enlayran en las delitosas regions de la poesia, com los que 's dedican als trevalls especulativs y á las investigacions históricas, científicas y artísticas, tant los que escrihuen, com los simples aficionats. La concurrencia aplaudí calurosament totas las poesías llegidas, axís com lo discurs del Sr. President, surtint del local molt complascuda d' aytal vetllada.

La mateixa Societat acordá en una de sas anteriors sessions estampar per son compte l' obra del Sr. Auléstia, *Quadros d' historia catalana*, premiada en los darrers Jochs Florals.

S' ha estrenat al Olimpo la comedia *Plasso y deuta*.

Ha exit lo *Calendari del pagés pera l' any 1875*, que ab tanta constancia ve publicant de fa molts anys l' Institut Agrícola Catalá de Sant Isidro.

Ab aquest número donem de mes á mes á nostres lectors un plech de la novela de D. Martí Genís, *Julita*.

TAULA DEL PRESENT NÚMERO

F. Maspons y Labrós..	La Espluga de Francolí..	125
E. X. V.	La taula de Cambi y lo Banch Nacional.	131
Teodoro Creus.	De las constitucions de Catalunya.. . . .	136
S.	Lo diari del viatge del Shah de Persia.	141
Joseph Fiter é Inglés..	Novas sobre los objectes marítims y de guerra descuberts en lo port de Barcelona..	145
F. Pelay Briz.	La mort d' En Jaume..	148
Artur Vinardell Roig..	Queixas..	151
Frederich Soler.	L' any Trenta cinch, (continuació).	

Estampa de La Renaxensa, Montjuich del Bisbe, núm. 3.